

CONDIȚIILE DE PROTECȚIE A UNEI OPERE DE CREAȚIE INTELECTUALĂ

TĂLĂMBUȚĂ Angelina¹, MATEI Livia¹

¹Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova

*Corresponding author: TĂLĂMBUȚĂ Angelina: e-mail angela.talambuta@idei.utm.md

Abstract: *Creation occupies an important place in the economic, social and cultural development of the intellectual field of the people, and the well-being of a country is also appreciated by the intellectual ability to create, introduce, manage and exploit assets beyond natural resources, labor force or the capital it has. The protection of intellectual property rights is of particular importance, because its essence, purpose and finality is to protect the product of human intelligence, and at the same time, to guarantee the use of this product for the benefit of consumers.*

Key words: *intellectual creation, intellectual protection, work of intellectual creation.*

1. INTRODUCERE

Dreptul de autor, deși este o instituție juridică relativ tânără, are una dintre cele mai spectaculoase evoluții în ultimele două secole. Două convenții internaționale, una din care, Convenția de la Berna privind protecția operelor literare și artistice[1], datează din anul 1886, cealaltă, Convenția Mondială privind dreptul de autor[3, p.63], care datează din anul 1971, demonstrează importanța ce se acordă dreptului de autor, de altfel, recunoscut ca cel mai apreciat drept, deoarece protejează cel mai sacru ce poate exista, – dreptul omului la produsul creației sale intelectuale din domeniul artei, literaturii sau științei.

Importanța este accentuată și de faptul că, actualmente, există un număr impunător de Directive ale Comunității Europene consacrate acestor probleme. După cum se menționează în literatura de specialitate, dreptului de autor îi revine un rol deosebit în dezvoltarea culturii umane. În special, pe parcursul ultimelor trei decenii, când harta politică a lumii s-a modificat considerabil și multe state treptat au devenit independente și s-au constituit ca state noi, țările în curs de dezvoltare s-au confruntat cu probleme legate de educarea popoarelor lor[5, p.36], în vederea conștientizării că valorile culturale au o importanță deosebită pentru consolidarea și dăinuirea lor.

2. DISCUȚII

Drepturile de autor au apărut din acțiunea comună a unei revoluții tehnologice (aparitia tiparului) și a unei revoluții culturale (sub semnul libertății și egalității) care era în același timp politică și filozofică, plus o revoluție economică (capitalismul), ambianță încurajată în mod deosebit de dezvoltarea mijloacelor de comunicare[6, 6-7].

Sentimentele de proprietate asupra lucrului creat s-a născut încă din cele mai vechi timpuri. Una dintre primele modalități de protejare a creațiilor a fost concretizate în folosirea unor semne caracteristice pentru identificarea produselor.

Bazele dreptului de autor s-au pus odată cu descoperirea tiparului de către

germanul Johannes Gensfleisch (1400-1468), în anul 1445, cunoscut și rămas pentru posteritate sub numele de Guttemberg. La Paris este cunoscut din 1469, iar la Londra în jurul anului 1471[3].

Y. Eminescu [7] arăta că odată cu apariția și folosirea tiparului, geniul uman devine mai fecund: cărțile noi se multiplică, munca autorului, industria de librărie devin mai rentabile și în același timp, devine mai activă și rușinoasă meserie a plagiatorilor și a autorilor de contrafaceri. Toți cei care, într-un mod mai mult sau mai puțin direct, obțin un profit legitim din activitatea intelectuală, simt nevoia de a recurge la protecția socială.

Obiectul material îl reprezintă operele de creație intelectuală, produsele purtătoare de drepturi conexe sau bazele de date, precum și copiile acestora. „*Operă sau alt obiect al protecției*” se prezintă sub formă de carte, publicație periodică, ziar, revistă sau alte tipuri de scrieri, notații, inclusiv partituri, precum și ilustrațiile aferente acestora, pe orice tip de suport, inclusiv în format audio, cum ar fi cărțile audio, și în format digital, care este protejată prin drept de autor sau drepturi conexe și care este publicată sau pusă sub o altă formă la dispoziția publicului în mod legal (art. 3 din Legea nr. 230/2022) [2].

Condițiile de protecție a unei opere de creație intelectuală. Întrucât nici în dreptul convențional și nici în reglementările în domeniu ale majorității statelor, inclusiv în Legea nr. 230/2022 [2], nu sunt formulate în mod expres condițiile ce trebuie îndeplinite pentru acordarea protecției creațiilor intelectuale din domeniul literar, artistic sau științific, atât în doctrina străină cât și în doctrina din țară au fost exprimate, în acest sens mai multe opinii. Astfel dacă unii autori consideră că singura condiție necesară pentru protecția operei în cadrul dreptului de autor este originalitatea, ceea ce înseamnă că operele trebuie să provină de la autor și să-și aibă originea în munca de creație a acestuia, în doctrina din România, majoritatea specialiștilor [6] și-au exprimat opinia conform căreia din analiza dispozițiilor legale se desprind trei condiții de care depinde vocația la protecție în cadrul dreptului de autor, și anume:

- a). Opera să fie originală, rezultat al activității de creație intelectuală a autorului sau autorilor;
- b). Opera să îmbrace o formă concretă de exprimare, perceptibilă simțurilor omenești;
- c). Opera să fie susceptibilă de aducere la cunoștință publică.

Opera trebuie să fie rezultatul unei activități de creație intelectuală a autorului sau autorilor. Pentru a se considera îndeplinită această condiție, autorul nu trebuie să limiteze la o executoare mecanică a operei, prin mijloace tehnice obișnuite, fără o contribuție proprie în ceea ce privește substanța de idei ce reprezintă opera în discuție [7, p. 76-77].

În doctrină [8] această condiție este denumită de obicei originalitate. *Originalitatea* operei este una din condițiile esențiale pentru existența ca atare a operei și pe care de consecință pentru protecția juridică a operei acesteia. Originalitatea este sinonimă cu noutatea și în strânsă legătură cu individualitatea ei care poartă amprenta personalității autorului [9, p. 98].

Pentru a evita o interpretare care să identifice greșit această condiție cu aceea a noutății absolute (condiție cerută pentru brevetarea invențiilor), unii autori [8], preferă termenul de individualitatea operei. Cu alte cuvinte, pentru ca opera să fie protejată,

opera trebuie să poarte amprenta personalității, a individualității autorului, la aceasta se va adăuga elemental de fantezie, alegerea și selecționarea materialului, precum și prelucrarea sa mentală [8, 28-30].

Activitatea creatoare se prezintă ca un act psihologic, un act care dă naștere unui lucru creat și obiectivat în realitatea exterioară a autorului. A face un act original „înseamnă a alege, a analiza, a compara, a ezita, a face apel la toate resursele de gust, inteligență, sensibilitate, într-un cuvânt, a crea în mod personal”.

Nu întotdeauna existența unei opere anterioare determină originalitatea relativă. Astfel în cazul în care doi pictori pictează, din același loc, același peisaj, pictorul care realizează cel din urmă tabloul, nu va crea o operă nouă pentru că același peisaj a fost pictat de predecesor. Dar, cele două tablouri realizate vor fi originale pentru că maniera de a picta exprimă personalitatea fiecăruia dintre autori.

Opera trebuie să îmbrace o formă concret de exprimare, perceptibilă simțurilor

omenești. În legislația RM opera și autorul ei se bucură de protecția legii oricare ar fi modalitatea de creație, modul sau forma concretă de exprimare. Sub aspectul formei și a modului de exprimare ori a modalității de creație, este lipsit de relevanță dacă opera îmbracă forma orală sau forma scrisă, a combinațiilor de linii (pentru operele de arhitectură), de linii și culori (în cazul picturilor), a combinațiilor de sunete ori de sunete și cuvinte (în cazul operelor muzicale), hologramelor, a jocurilor de lumini și umbre etc.

Dreptul de autor se naște din momentul creării opere dar pentru a se bucura de protecție trebuie să îmbrace „o formă concretă de exprimare”.

Opera de creație intelectuală este ocrotită prin dreptul de autor fie ca o expresie de idei, sentimente, senzații, impresii, stări emotive, ficțiuni, fie că forma ei de exprimare o constituie cuvintele (în scris, oral, într-o limbă sau alta), sunetele, desenul, culoare, modelarea unor materiale. De altfel, chiar dacă legea enumeră o serie de forme pe care le poate îmbrăca o operă literară, artistică sau științifică (art. 7, Legea nr. 230/2022), enumerarea are un caracter exhaustiv, fapt subliniat de lege prin care se precizează că opera poate fi exprimată și “în alte forme cunoscute în prezent sau ce urmează să fie descoperite”.

Așadar, opera poate fi exprimată în următoarele forme:

- a) operele literare (povestiri, eseuri, romane, poezii etc.);
- b) programele pentru calculator;
- c) operele științifice;
- d) operele dramatice și dramatico-muzicale, scenariile, partiturile, sinopsisurile filmelor;
- e) operele muzicale cu sau fără text;
- f) operele coregrafice și pantomimele;
- g) operele audiovizuale;
- h) operele de artă grafică sau plastică, cum ar fi: operele de sculptură, pictură, gravură, litografie,

artă monumentală, scenografie, tapiserie, ceramică, plastica sticlei și a metalului, desenele, design;

- i) operele de arhitectură, urbanistică și de artă horticolă;

- j) operele de artă aplicată;
- k) operele fotografice și operele obținute printr-un procedeu analog fotografiei;
- l) hărțile, planșele, schițele și lucrările tridimensionale din domeniul geografiei, topografiei, arhitecturii și din alte domenii ale științei;
- m) bazele de date;
- n) alte opere.

Din modul în care legea formulează condiția formei concrete de exprimare, rezultă că, în dreptul Republicii Moldova, dreptul de autor se naște, în principiu, din momentul în care opera îmbracă forma de manuscris, schiță, partitură, tablou, sau orice altă formă de exprimare perceptibilă simțurilor, aceasta fiind o soluție tradițională în sistemul nostru. În acest fel, legiuitorul s-a apropiat foarte mult de soluțiile adoptate în Marea Britanie și Irlanda care condiționează, în toate cazurile, protecția operelor de fixarea lor pe un suport material și de soluția adoptată în dreptul german, în care fixarea constituie nu o condiție de protecție ci o problemă de ordin probator. În țări ca Belgia, Olanda, Luxemburg, Franța și Italia fixarea pe suport constituie o condiție de protecție doar pentru operele coregrafice și pantomime. În SUA art.101 din Legea din 1976 („Definiții”) consideră că opera este creată atunci când este fixată...atunci când opera este realizată într-un anumit interval de timp, partea din operă fixată la un moment dat constituie operă din acel moment, iar dacă o operă este realizată în mai multe versiuni, fiecare versiune constituie o operă distinctă [5].

Opera să fie susceptibilă de aducere la cunoștința publică. Această condiție este strâns legată de cea din urmă, de aceea unii autori nu o menționează între condițiile de fond ale protecției. Faptul că este totuși formulată în doctrina Republicii Moldova constituie un argument în favoarea noastră, că în sistemul nostru se manifestă cel puțin o preferință pentru fixarea operei pe un suport, fixare care, în unele sisteme de drept, reprezintă o condiție explicită a legii pentru dobândirea protecției.

Convenția de la Berna pentru protecția operelor literare și artistice din 1886, lasă, de altfel, statelor membre facultatea de a dispune, prin legile naționale, ca operele să nu fie protejate atât timp cât nu au fost fixate pe un suport material. Opera este susceptibilă de aducere la cunoștința publică prin reproducere, executare, expunere, reprezentare sau orice alt mijloc, dar este recunoscută și protejată, independent de aducerea ei la cunoștința publică.

Autorul unei opera de creație intelectuală, literară sau artistică, dacă sunt îndeplinite condițiile sus-menționate, va avea vocație la protecție fără a mai fi nevoie de inițierea unei proceduri formale, întrucât legea prevede că pentru apariția și exercitarea dreptului de autor nu se cere înregistrarea sau alte proceduri speciale sau respectarea altor formalități.

Pentru a beneficia de regimul de protecție a operei instituit prin Legea nr. 230/2022 în afara celor trei condiții generale de protecție, operele trebuie să cadă sub incidența legii menționate. Astfel potrivit art. 6 al Legea menționată [2], beneficiază de protecție juridică pe teritoriul Republicii Moldova operele:

- a) operelor ai căror autori sunt cetățeni ai Republicii Moldova, indiferent dacă au fost sau nu aduse la cunoștința publică;

b) operelor ai căror autori sunt persoane fizice sau juridice cu domiciliul sau sediul în

Republica Moldova, indiferent dacă au fost sau nu aduse la cunoștința publică;

c) operelor publicate pentru prima dată în Republica Moldova sau publicate în Republica

Moldova în termen de 30 de zile de la prima publicare în altă țară;

d) operelor de arhitectură construite pe teritoriul Republicii Moldova;

e) operelor audiovizuale al căror producător își are domiciliul sau sediul în Republica Moldova.

În cazul în care opera a fost creată de mai mulți autori, protecția prevăzută de prezenta lege se aplică tuturor autorilor dacă cel puțin unul dintre aceștia îndeplinește una dintre condițiile enumerate.

Unele legislații prevăd expres că protecția operei este asigurată independent de valoarea ei și independent de destinația ei, fie că este de ordin industrial fie ca este de ordin cultural. Este și cazul Legislației Republicii Moldova.

Legea nu judecă operele, ea nu cîntărește nici valoarea, nici importanța, ea le protejează pe toate: lungi sau mici, creațiile ale genilor sau pe cele simple, adică indiferent de valoarea sau destinația ei. Referindu-ne la condițiile care nu sînt necesar a fi respectate, am putea identifica următoarele:

- autorul beneficiază de dreptul exclusiv de autor asupra operei sale, acesta rezultînd din

însuși faptul creării ei;

- pentru apariția și exercitarea dreptului de autor nu se cere înregistrare, alte proceduri

speciale sau respectarea altor formalități,

- titularul drepturilor exclusive de autor asupra unei opere publicate sau nepublicate poate

să o înregistreze în registrele oficiale de stat în decursul duratei termenului de ocrotire a dreptului de autor;

- persoanei care și-a înregistrat opera i se eliberează un certificat de modelul stabilit. Acest

certificat nu poate servi drept prezumție a paternității. În caz de litigiu, instanța judecătorească poate recunoaște înregistrarea drept prezumție a paternității, dacă nu se va dovedi altfel;

- înregistrarea de stat a operelor literare, de arta și științifice o efectuează Agenția de Stat

pentru Proprietatea Intelectuala;

- pentru a informa publicul despre drepturile sale, titularul are dreptul sa folosească

simbolul ocrotirii dreptului de autor, care se imprima pe fiecare exemplar al operei și constă din trei elemente:

- 1) litera latina C inclusa într-un cerc - ©;

- 2) numele (denumirea) titularului drepturilor exclusive de autor;

- 3) anul primei publicări a operei [5, p. 18].

Acest sistem liberal de protecție a operei în lipsa oricărei formalități constituie una din diferențele majore față de soluția de protecție în sistemul *copyright*, practicat

în S.U.A. În acest din urmă sistem, protecția este condiționată de îndeplinirea unor formalități din care să rezulte intenția autorului de a-și proteja opera și voința sa de a preveni căderea operei divulgate în domeniul public.

3. CONCLUZII

Pentru a constata îndeplinirea criteriului originalității și prin urmare vocația operei la protecția

juridică, instanța trebuie să aprecieze în ce măsură personalitatea respectivă face obiectul dreptului de autor și dacă autorul ei se bucură de ocrotire corespunzătoare, poate genera în practică numeroase dificultăți. Pentru soluționarea unor litigii în caz de impas, instanțele judecătorești, de cele mai multe ori, apelează la diverși specialiști spre a le cere opinia în calitatea lor de experți.

4. REFERINȚE

Acte normative:

1. Convenția de la Berna pentru protecția operelor literale și artistice (1886), în vigoare în Republica Moldova din 2.11. 1995.
2. Legea Republicii Moldova privind dreptul de autor și drepturile conexe, nr. 230 din 28.07.2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 578 din 09.09.2022.

Surse doctrinare:

3. Chiroșca, D. *Conținutul și natura juridică a drepturilor subiective de autor*. Imprimat la AGEPI. Chișinău, 2007 [accesat: 15.03.23] Disponibil: https://agepi.gov.md/sites/default/files/bopi/intellectus_02-2007.pdf
4. CHIROȘCA, D., GRIBINCEA, L., RUSU, L., BARBĂ, V., MACOVEI, GH. *Protecția Proprietății Intelectuale. Drept Concurențial. Procedura Insolvabilității*. Cartea XII, Chișinău: ELAN INC, Institutul Național de Justiție, 2009.
5. PÎRVU, R. *Introducere în proprietatea intelectuală*. București: ROSSETTI, 2010. 363 p.
6. DĂNILĂ, L. *Dreptul de autor*. București: ALL Beck, 2005. 328 p.
7. EMINESCU, Y. *Dreptul de autor*. București: Lumina –Lex, 2004. 284 p.
8. ROȘ, V., DRAGOȘ, B., SPINEANU –MATEI, O. *Dreptul de autor și drepturile conexe*. București: ALL Beck, 2005, 327 p.
9. BODOAȘCĂ, T. *Dreptul proprietății intelectuale*. București: C.H. Beck, 2007. 346 p.